

SŁÓW KILKA O STANISŁAWIE, NIEKONIECZNIE O ULASZKU

Staszku, z sympatią

Imię, wymienione w tytule, miało ciekawe losy. Było bardzo popularne w średniowieczu, a szczególną popularnością cieszyło się w latach czterdziestych i pięćdziesiątych XX wieku i jak wspomina Jan Grzenia „w każdym z tych dziesięcioleci nadawano je około 175 tysięcy razy”¹. W pokoleniu Staszka Ulaszka było ono jeszcze popularne, po czym jego użycie jako imienia nadawanego noworodkom znacznie zmalało, choć w pierwszym dziesięcioleciu XX wieku było blisko 890,5 tysiąca Polaków Stanisławów. Z czasem antropomim ten nieco popadł w zapomnienie, ale dzisiaj znowu powraca. Malcy, bawiący się w piaskownicy, często wołani są: *Stasś, Stasio, Stasiu, Stachu*, a nawet — *Stanisławie*. To ostatnie może świadczyć, iż rodzice dziecka zetknęli się z kulturą Zachodu Europy (i nie tylko, bo wystarczy wspomnieć wypowiedź Anny Wierzbickiej na ten temat), gdzie się imion dzieci nie zdrabnia. Pamiętam pytanie pani z przedszkola w Norwegii, jak właściwie moja najstarsza wnuczka ma na imię: Zofia, Zosia, Zośka czy jeszcze inaczej, bo słyszała od nas również inne wersje tego imienia.

Otóż Stanisław jest dwuczłonowym złożeniem z dwóch elementów odczasownikowych: *stan(i)*- (od bezokolicznika *stać*) i rozkaznika *-sław* (od czasownika *sławić*). Niektórzy wiążą ten drugi człon z rzeczownikiem *sława*. Autorzy opracowania *Księga imion*² podają, że imię to oznacza: „1. tego, który ma stać się sławnym od scs *stanō, stati*, tryb rozkazujący *stani* i *sława* ³; 2. tego, który jest sławny z racji posiadanego namiotu, por. sch. stan ‘mieszkanie’; 3. tego, który jest sławą swego stanu, klasy społecznej”). Na przestrzeni wieków imię to miało wiele zdrobnień, spieszczień i form hipokorystycznych, a do najbardziej popularnych, oprócz wyżej wymienionych, należały: *Stach, Stan, Stanek, Stanisz, Stanko, Stasiek, Stasieniek, Stasinek, Staszek, Staszko*. Niektóre z nich poświadczono zostały już od XI wieku.

Od tego onimu, a także od form żeń utworzonych powstało też wiele polskich nazwisk, na przykład: *Stach, Stachacz, Stachecki, Stacherski, Stachiewicz, Stachnik, Stach-*

¹ J. Grzenia. *Nasze imiona*. Warszawa: Świat Książki, 2002, s. 252.

² B. Kupis, B. Wernichowska, J. Kamyczek. *Księga imion; Wiersze Ludwika Jerzego Kerna*. Warszawa: Książka i Wiedza, 1975, s. 225.

³ W wydaniu z roku 1979 znajdują się pewne błędy merytoryczne, które tu prostuję.

nowski, Stachoń, Stachosz, Stachowiak, Stachowicz, Stachowski, Stachura, Stachurski, Stanak, Stanek, Staneczek, Staniak, Stanicki, Staniec, Staniek, Stanik, Staniewicz, Staniewski, Stanio, Stanioch, Stanisław, Stanisławczyk, Stanisławek, Stanisławiak, Stanisławski, Stanisławski, Stanisławski, Staniś, Stankiewicz, Stankowski, Stanosz, Stasiewicz, Stachiewicz, Stachowicz, Stachowski, Stanowski, Stanuch, Stańczak, Stańczuk, Stańczyk, Stańczykowski, Stańko, Stańkowski, Stański, Stasiak, Stasicki, Stasiewicz, Stasiniewicz, Stasz, Staszak, Staszczak, Staś, Staszek, Staszewski, Staszkiwicz, Staszic, Staszko⁴.

W różnych epokach wśród imienników naszego Jubilata, jak i osób, które nosiły nazwiska utworzone od tego antroponimu, możemy spotkać: aktorów (Stanisław Bogusławski, syn Wojciecha, komediopisarz i aktor, Stanisław Mikulski, legendarny odtwórca kapitana Klośa) i reżyserów (Stanisław Bareja, Stanisław Wohl), dwóch królów (Stanisław Leszczyński oraz Stanisław August Poniatowski), kompozytorów i krytyków muzycznych (Stanisław Kazuro, Stanisław Sylwester Szarzyński, Stanisław Moniuszko, Stanisław Niewiadomski, Stanisław Wiechowicz, Stanisław Wisłocki), działaczy w różnych sferach i czasach (Stanisław Ostroróg, Stanisław Konarski, Stanisław Kurozwęcki, Stanisław Małachowski, Stanisław Staszic, Stanisław Gabriel Worcell), prezydenta (Stanisław Wojciechowski), piosenkarzy (Stanisław Soyka), poetów (Stanisław Barańczak, Stanisław Ciesielczuk, Stanisław Grochowiak, Stanisław Młodożeniec, Stanisław Pięta, Stanisław Trembecki), pisarzy (Stanisław Dygat, Stanisław Kostka Potocki, Stanisław Brzozowski, Stanisław Lem, Stanisław Pięta, Stanisław Przybylski, Stanisław Reymont, Stanisław Ignacy Witkiewicz będący synem Stanisława, Stanisław Vincenz, Stanisław Zieliński) i bajkopisarzy (Stanisław Jachowicz), malarzy (Stanisław Wyspiański), konstruktora mostów (Stanisław Kierbedź) i pilota, konstruktora lotnictwa (Stanisław Wigura), językoznawców (Stanisław Szober) i historyków literatury (Stanisław Adamczewski, Stanisław Lempicki, Stanisław Pigoń i Stanisław Tarnowski, sportowców (Stanisław Marusarz), prawników Stanisław Kutrzeba), naukowców z różnych dziedzin (Stanisław Anczyc, Stanisław Arnold, Stanisław Herbst, Stanisław Kętrzyński, Stanisław Leśniewski, Stanisław Łaguna, Stanisław Noakowski, Stanisław Ossowski, Stanisław Leopold Szpinalski, Stanisław Witkowski, Stanisław Zakrzewski) czyświętych (św. Stanisław Kostka, św. Stanisław ze Szczepanowa, biskup i męczennik oraz kilku Stanisławów wspomnianych wśród męczenników polskich: S. Kubista, S. Kubski, S. Mysakowski, S. Pyrtek, S. Starowieyski). Nie można zapomnieć o słynnym hetmanie wielkim koronnym Stanisławie Żółkiewskim, a także o namalowanym na znanym obrazie Jana Matejki — Stańczyku, przy którym warto z racji profesji wymienić Stanisława Tyma⁵.

Imię to dało także podstawę wielu toponimom (np. *Staniątki, Stanisławice, Stanisławowo, Stanisławów, Stanisławowo, Stanisławowo*), które wtórnie dały początek kolejnym nazwiskom typu *Staniątkowski, Stanisławicki, Stanisławowski, Stanisławowski/Stanisławowski*.

⁴ H. Fros SJ, F. Sowa. *Księga imion i świętych*. T. 5: R–U, Kraków: Wydawnictwo WAM, 2004, s. 294–299; J. Grzenia. *Nasze imiona...*, s. 252; B. Kupis, B. Wernichowska, J. Kamyczek. *Księga imion...*, s. 225.

⁵ J. Grzenia. *Nasze imiona...*, s. 252–253; H. Fros SJ, F. Sowa. *Księga imion i świętych...*, s. 294–299; B. Kupis, B. Wernichowska, J. Kamyczek. *Księga imion...*, s. 225.

Henryk Sienkiewicz w swych powieściach (*W pustyni i w puszczy* oraz w *Potopie*) nadał ten antroponim dwóm bohaterom: Stasiowi Tarkowskiemu oraz Stanisławowi Skrzetuskiemu. Z literatury znamy też *Stanisława Wokulskiego* z *Lalki* Bolesława Prusa i *Stanisława Barcza* (*General Barcz*) z powieści Juliusza Kadena Bandrowskiego oraz *Stacha z Krakowiaków i górali* Wojciecha Bogusławskiego i *Stasia z Siłaczki* Stefana Żeromskiego.

Odpowiednikami tego imienia w łacińskim i niemieckim jest *Stanislaus* (w tym ostatnim występuje też *Stenz*, *Stenzel*, stąd potem spolszczone nazwisko *Stencel*), francuskim i angielskim *Stanislas* (ang. też *Stanley*), hiszpańskim *Estanislaos*, włoskim *Stanislao* (tak właśnie nazywano z włoska Stanisława Dziwisza, obecnego arcybiskupa krakowskiego), rosyjskim, ukraińskim i słowackim *Stanislav*, białoruskim *Stanislau*, litewskim *Stanislovas*⁶, węgierskim *Szaniszl6*⁷.

Ze względu na swą popularność imię to było także przedmiotem zainteresowania różnych poradników doradzających wybór imienia dla dziecka. I choć uwagi poniższe należy potraktować z przymrużeniem oka, to warto wspomnieć, że Jakub Kopacz, autor pracy *Imię dla twojego dziecka*⁸, podaje, iż Stanisław jest osobą ujmującą, ale też stale sobą zajętą, wszystko analizującą i sceptyczną do czasu, gdy ujrzy efekt swoich wysiłków, ale także energiczną, mającą jednak dobre serce (będącą filantropem). Z tego opisu wynika dwoistość natury: filantrop, ale nie bezmyślny, ujmujący, szarmancki, ale energiczny. Z kolei Pierre Le Rouzic⁹ (zauważając, iż podobne cechy noszą mężczyźni, nosiciele takich imion, jak Arnold, Henryk, Longin i Olaf), podkreśla, że ci panowie umieją zadbać o swój komfort, przy czym szukając życia bezproblemowego i przyjemnego są bardzo pewni siebie. Duże znaczenie ma dla nich rodzina, są też dobrymi kompanami, lubiącymi smaczne posiłki w gronie przyjaciół. Uwielbiają przekorę, ale też mając bliski kontakt z rzeczywistością, chcą widzieć owoce swojej pracy. Dla dobrego samopoczucia potrzebują kontaktu z innymi ludźmi, ceniąc ich za wnetrze. Lubią przemowy, wielkie słowa, czasem też wolą brać niż dawać. Tak naprawdę, według tego źródła, są to ludzie bardzo skryci i nieśmiali, choć nie mają łatwego charakteru. Potrafią unosić się gniewem, ale (jako klasyczni cholerycy) szybko potem zapominają. Ogólnie zatem, kwituje swe sądy P. Le Rouzic, są bardzo sympatyczni i mają wokół siebie wielu przyjaciół. Nieco inne zdanie mają autorzy książki *Имена. Энциклопедия*¹⁰ oraz I.B. Szeszko, autor pracy *Современный именовослов*¹¹. Ten ostatni wspomina co nieco o uporze Stasia (ponoć już nawet w pieluchach potrafi wymuszać odpowiednie dlań zachowanie mamy), emocjach wyrażanych poprzez ruch (taniec?), ale także o jego darze serca dla bliskich, szczodropliwości, choć w postępowaniu pozbawionych jakiegokolwiek dyplomacji. Gdy Staś staje się Stanisławem, zdaniem wspomnianych au-

⁶ H. Fros SJ, F. Sowa. *Księga imion i świętych...*, s. 295; J. Grzenia. *Nasze imiona...*, s. 252.

⁷ B. Kupis, B. Wernichowska, J. Kamyczek. *Księga imion...*, s. 225.

⁸ J. Kopacz. *Imię dla Twojego dziecka*. Ożarów Mazowiecki: Wydawnictwo Olesiejuk, 2005, s. 93.

⁹ P. Le. Rouzic. *Wpływ imienia na życie*. Przekł. i oprac. E. Sękowska. Wyd. 2. Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1990, s. 79–84.

¹⁰ E.A. Грушко, Ю.М. Медведев. *Имена. Энциклопедия*. Москва: Рольф — АйрисПресс, 1999, s. 371.

¹¹ Н.Б. Шешко. *Современный именовослов с рекомендациями как назвать ребенка*. Минск: Современная школа, 2006, s. 201–202.

torów, staje się bardziej stabilny emocjonalnie, aczkolwiek słowo przyjaciel ma dlań duże znaczenie (ma ich niewielu, ale za to prawdziwych i sobie oddanych). Autorzy pierwszej pracy dodają, iż Malec o tym imieniu już od początku swego życia wie, czego chce, a jeszcze lepiej — czego nie chce. W imię realizacji swych dążeń potrafi być egoistą, niepatrzącym na cele i zapatrywania ludzi obok niego. I powtarzają zdanie poprzedniego autora: egoista, ale nie skąpiec, człowiek szczodry, a w miłości — wrażliwy i wierny

Przysłowia polskie, związane z imieniem Stanisław, są w dużej części kalendarzowe i zwane pogodowymi (*Na Stanisława Kostkę, ujrysz śniegu drobnostkę, a na Ofiarowanie, przydadzą się i sanie; Na św. Stanisława żytko niby/kieby ława; Na św. Stanisława rośnie koniom trawa*), choć inne podkreślają zależność postępowania osoby o tym imieniu w zależności od tego, z kim ma ona do czynienia (*Stach miny nie stroi, jak się Pana boi*), inne mówią o przyjaźni (*Gdzie Stach tam i Wach*¹²) lub popularności tego imienia, będącego w czasach Zygmunta Starego wręcz synonimem Polaka (*Stanisław z izby, Stanisław do izby*)¹³. O nosicielach tego imienia pisano też wiersze, że przypominę tylko Kazimierzę Iłłakowiczównę, Ludwika Jerzego Kerna czy Jadwigę Michałowską. Znając Staszka, myślę, że najlepiej przytoczyć tu tekst poety.

Stanisław
 Klnę się na Sophii Loren nogę
 Że Stasiom lepiej nie wchodzić w drogę
 Najgorsi zaś
 (Ten problem zna się)
 Są, że tak powiem Stasio w masie.
 Że pojedynczy Stach
 czy Staszek
 Potrafi, ach,
 Być jak ten ptaszek,
 Subtelny,
 Wdzięczny,
 Ćwierkający —
 Lecz tylko potrąć go niechcący,
 A zaraz błyska mu coś w oku
 I z głupstwa groźna rośnie sprawa.
 I w jednej chwili,
 Hokus-pokus,
 Zmienia się Stasio w Stanisława
 (Ludwik Jerzy Kern¹⁴)

Krystyna Szcześniak

¹² To jest Wawrzyniec.

¹³ J. Grzenia. *Nasze imiona...*, s. 252.

¹⁴ L.J. Kern. *Imiona nadwiślańskie*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2003, s. 141.

Bibliografia

- Fros H. SJ, Sowa F. *Księga imion i świętych*. T. 5: R–U, Kraków: Wydawnictwo WAM, 2004.
- Grzenia J. *Nasze imiona*. Warszawa: Świat Książki, 2002.
- Hłakowiczówna K. *Portrety imion*. Warszawa: Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek, 1990.
- Kern L.J. *Imiona nadwiślańskie*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2003.
- Kopacz J. *Imię dla Twojego dziecka*. Ożarów Mazowiecki: Wydawnictwo Olesiejuk, 2005.
- Kupis B., Wernichowska B., Kamyczek J. *Księga imion; Wiersze Ludwika Jerzego Kerna*. Warszawa: Książka i Wiedza, 1975.
- Michałowska Jadwiga. *W lustrze imienia*. Wyd. 2 popr. Lublin: Wydawnictwo Werset, 2011.
- Rouziec P. Le. *Wpływ imienia na życie*. Przekł. i oprac. E. Sękowska. Wyd. 2. Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1990.
- Грушко Е.А., Медведев Ю.М. *Имена. Энциклопедия*. Москва: Рольф — АйрисПресс, 1999.
- Шешко Н.Б. *Современный именовслов с рекомендациями как назвать ребенка*. Минск: Современная школа, 2006.

KRYSTYNA SZCZEŚNIAK

Uniwersytet Gdański, Wydział Filologiczny
Katedra Sławistyki
Neofilologia, ul. Wita Stwosza 51, 80-308 Gdańsk, Polska
e-mail: kry.szczesniak@gmail.com